JĘZYK POLSKI

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny

poziom rozszerzony

rok szkolny 2026/2027

KLASA PIERWSZA

A. **Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji**

Dopuszczający	**Dostateczny**	**Dobry**	**Bardzo dobry**	**Celujący**
uczeń potrafi: odtworzyć informacje sformułowane wprost, odczytać sens fragmentów tekstów, wyodrębnić główną myśl całego tekstu, wybrać podstawowe teksty literackie służące realizacji zadanego tematu, posługiwać się wybranym źródłem informacji, podjąć próbę znalezienia literatury przedmiotu służącej realizacji zadanego tematu.	**uczeń potrafi to, co na ocenę dopuszczającą, a ponadto:** określić funkcję środków językowych w tekście literackim, rozpoznać ironię w tekście, sformułować tezę tekstu bądź fragmentu tekstu, podać argumenty na rzecz tezy, odróżnić argumenty od przykładów oraz tezę od hipotezy, rozpoznać relacje kompozycyjne między poszczególnymi fragmentami tekstu, oddzielić informacje od opinii, wskazać przyczyny i skutki, wyszukać podstawowe pozycje z literatury przedmiotu służącej realizacji zadanego tematu, samodzielnie korzystać ze słowników i	**uczeń potrafi to, co na ocenę dostateczną, a ponadto:** objaśnić mechanizmy powstawania wypowiedzi ironicznej, rozpoznać i określić typ nadawcy i typ adresata tekstu, rozpoznać charakterystyczne cechy stylu i języka tekstu, nazwać środki językowe i określić ich funkcję, wskazać cechy gatunkowe tekstu, wyszukać różnorodne pozycje z literatury przedmiotu służącej realizacji zadanego tematu, korzystać z różnorodnych źródeł informacji.	**uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą, a ponadto:** odróżnić od siebie wypowiedź perswazyjną i manipulacyjną, wykorzystać analizowane teksty naukowe (krytycznoliterackie, teoretycznoliterackie) i filozoficzne jako kontekst interpretacyjny dla utworów literackich.	**uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą, a ponadto:** gromadzić i porządkować materiały z różnych źródeł dotyczące języka, literatury, filmu i innych dziedzin sztuki.

	leksykonów.			
B**. Analiza i interpretacja utworów**				
uczeń potrafi: - określić ramy chronologiczne omawianych epok literackich, -- objaśnić znaczenie nazw epok literackich, - przyporządkować epoce nazwiska pisarzy oraz wymienić ich dzieła, przyporządkować autorowi tytuły i głównych bohaterów utworów, - określić tematykę utworów literackich i je streścić, scharakteryzować głównych bohaterów literackich utworów epickich i dramatycznych, - wskazać podstawowe cechy najważniejszych dla omawianych epok gatunków literackich i publicystycznych - nazwać najważniejsze prądy umysłowe, filozoficzne i artystyczne omawianych epok literackich, wskazać w dziełach literackich realizację prądów, - rozpoznać najważniejsze środki i zabiegi stylistyczne w utworach literackich omawianych epok, odczytać	**uczeń potrafi to, co na ocenę dopuszczającą, a ponadto:** -określić tematykę wszystkich omawianych na lekcjach utworów literackich, - podać najważniejsze cechy rodzajowe tekstów lirycznych, epickich i dramatycznych, - wskazać podstawowe cechy wszystkich omawianych gatunków literackich, - powiązać fakty literackie z istotnymi wydarzeniami historycznymi, - rozpoznać cechy charakterystyczne sztuki omawianych epok, -opisać motywy i tematy literackie omawianych epok, -scharakteryzować wizję świata i człowieka omawianych epok, -wykorzystać podstawowe konteksty do analizy i interpretacji utworów literackich, - odczytać znaczenie podstawowych symboli w omawianych dziełach literackich,	**uczeń potrafi to, co na ocenę dostateczną, a ponadto:** -wymienić głównych twórców kultury i ich dzieła w omawianych epokach; - określić funkcje środków językowych zastosowanych w tekście, - wskazać dominantę kompozycyjną i stylistyczną utworu, - dokonać analizy typowego dla epoki i autora utworu literackiego; - zdefiniować odpowiednie kategorie estetyczne, odwołując się do omówionych utworów; -wskazać związki literatury z wydarzeniami historycznymi, kulturą i sztuką oraz filozofią omawianych epok, -porównać kreacje bohaterów oraz wizje świata i człowieka w omawianych epokach, -ocenić bohaterów literackich, - interpretować tekst na poziomie znaczeń niedosłownych,	**uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą, a ponadto:** -porównać sposoby realizacji tego samego motywu (toposu) w dwóch tekstach literackich; zinterpretować dzieło literackie w samodzielnie dobranym kontekście (np. filozoficznym, historycznym, historycznoliterackim, kulturowym), - objaśnić sposoby i mechanizmy reinterpretacji toposów, mitów i symboli literatury wcześniejszych epok w tekstach współczesnych - dokonać samodzielnej analizy i interpretacji dzieła literackiego, posługując się biegle terminologią historycznoliteracką i teoretycznoliteracką, - rozpoznać i odczytać przenośne znaczenie dzieła (metaforyczne, symboliczne, alegoryczne, paraboliczne), - dokonać samodzielnej analizy i interpretacji dzieła sztuki, ze wskazaniem funkcji środków wyrazu specyficznego dla danej	**uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą, a ponadto:** -omówić przemiany gatunkowe, - wskazać elementy trawestacji, parafrazy w dziele literackim oraz określić ich funkcje, - zanalizować samodzielnie współczesny tekst literacki i dogłębnie omówić zawarte w nim toposy, archetypy i nawiązania kulturowe, - swobodnie porusza się w szerokich kontekstach podczas interpretacji tekstu kultury, -samodzielnie wybierać do lektury teksty, stosując różne kryteria, które potrafi uzasadnić, -dostrzec w czytanych utworach: parodię, parafrazę i trawestację, wskazać ich wzorce tekstowe.

znaczenie podstawowych symboli we wskazanych dziełach literackich **Uczeń musi wykazać się znajomością lektur obowiązkowych (brak błędów kardynalnych).** Uczeń: -odczytuje tekst na poziomie znaczeń dosłownych, -czyta wskazane przez nauczyciela utwory stanowiące konteksty dla tekstów kultury poznawanych w szkole, -rozpoznaje aluzje literackie i symbole kulturowe (np. biblijne, romantyczne) oraz ich funkcję ideową i kompozycyjną, a także znaki tradycji, np. antycznej, judaistycznej, chrześcijańskiej, staropolskiej, -konfrontuje tekst literacki z innymi tekstami kultury, np. plastycznymi, teatralnymi, filmowymi.	- umie przywołać podstawowe konteksty istotne dla interpretacji (np. biograficzny, literacki). Uczeń: -wskazuje związki między różnymi aspektami utworu (estetycznym, etycznym i poznawczym), -rozpoznaje i charakteryzuje styl danego utworu	uwzględniając podstawowe kategorie rodzajowe, -twórczo wykorzystuje wypowiedzi krytycznoliterackie i teoretycznoliterackie (np. recenzja, szkic, artykuł, esej itp.). Uczeń: -dostrzega przemiany konwencji i praktykę ich łączenia (synkretyzm konwencji i gatunków), -przeprowadza interpretację porównawczą utworów literackich.	dziedziny sztuki, -dostrzec zależności między tekstem literackim a innymi tekstami kultury. Uczeń: **-interpretuje tekst na poziomie znaczeń niedosłownych, uwzględniając konteksty filozoficzne i intertekstulane,** **twórczo wykorzystuje wypowiedzi krytycznoliterackie i teoretycznoliterackie (np. recenzja, szkic, artykuł, esej), rozpoznając retoryczną organizację wypowiedzi,** w interpretacji eseju i felietonu wykorzystuje poznaną wiedzę o ich cechach gatunkowych.	
C. Tworzenie własnych wypowiedzi ustnych i pisemnych				
uczeń potrafi: -posługiwać się	**uczeń potrafi to, co na ocenę dopuszczającą, a ponadto:**	**uczeń potrafi to, co na ocenę dostateczną, a ponadto:**	**uczeń potrafi to, co na ocenę dobrą, a ponadto:**	**uczeń potrafi to, co na ocenę bardzo dobrą, a ponadto:**

komunikatywnym językiem w mowie i piśmie, - wypowiadać się w mowie i piśmie na zadany temat w sposób świadczący o co najmniej częściowym zrozumieniu tematu, -odnieść się w wypowiedziach do tekstów literackich, - zabrać głos w dyskusji. -podjąć próbę skomponowania wypowiedzi składającej się ze wstępu, rozwinięcia i zakończenia.	-ułożyć szkicowy plan oraz przygotować na jego podstawie wypowiedź ustną i pisemną, - formułować wnioski interpretacyjne oparte na samodzielnej analizie, - posługiwać się cytatami w funkcji argumentacyjnej, - posługiwać się na ogół poprawną polszczyzną, - zabrać głos w dyskusji.	- selekcjonować materiał; - przywoływać tylko informacje istotne z punktu widzenia tematu, - posługiwać się terminologią historycznoliteracką, teoretycznoliteracką oraz językoznawczą, - sformułować hipotezę badawczą w odniesieniu do tematu, - posługiwać się poprawną polszczyzną, - posługiwać się stylem stosownym do sytuacji wypowiedzi, - przestrzegać zasad etykiety językowej podczas rozmowy, dyskusji, negocjacji, - zająć i uzasadnić stanowisko w dyskusji z odwołaniem do utworu, cytatu, kontekstu lub wiedzy o epoce.	- podporządkować kompozycję wypowiedzi własnemu zamysłowi interpretacyjnemu, - skutecznie unikać szablonów i schematów językowych; - posługiwać się stylem stosownym do sytuacji, komunikatywnym, o wyraźnych cechach indywidualnych, -funkcjonalnie wykorzystywać pozawerbalne środki (mowa ciała, intonacja, ton głosu) w wypowiedzi ustnej; - podporządkować kompozycję wypowiedzi własnemu zamysłowi interpretacyjnemu; - posługiwać się bogatym słownictwem i urozmaiconą składnią, - na poziomie rozszerzonym konieczne jest określenie problemu zgodne z tekstem i pełne.	-posługiwać się bogatym słownictwem i urozmaiconą składnią, posługiwać się bogatą terminologią

ZAKRES MATERIAŁU

Powyższe wymagania obowiązują w odniesieniu do podstaw periodyzacji epok literackich: antyk, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie* oraz odpowiadających im tekstów oraz pojęć literackich, kulturowych i językowych.

ZAKRES PODSTAWOWY	**ZAKRES ROZSZERZONY**
Utwory obowiązujące w całości: 1) Jan Parandowski, Mitologia, część I: Grecja; 2) Sofokles, Antygona; 3) William Szekspir, Makbet; 4) Molier, Skąpiec; **Utwory obowiązujące we fragmentach:** 1) Biblia, w tym fragmenty Księgi Rodzaju, Księgi Hioba, Księgi Koheleta, Księgi Psalmów, Apokalipsy św. Jana; 2) Homer, Iliada (fragmenty); 3) wybrane utwory polskiego średniowiecza, w tym: Lament świętokrzyski (fragmenty), Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią (fragmenty); 4) Pieśń o Rolandzie (fragmenty); 6) Ignacy Krasicki, wybrana satyra; **Utwory poetyckie:** 1) Horacy, wybrane utwory; 2) Bogurodzica; 3) Jan Kochanowski, wybrane pieśni, w tym: Pieśń IX ks. I, Pieśń V ks. II; tren IX, X, XI; 4) wybrane wiersze poetów epoki baroku; 5) Ignacy Krasicki, Hymn do miłości ojczyzny **oraz obowiązkowo (zgodnie z podstawą programową) zrealizowane przez nauczyciela lektury uzupełniające i konteksty.**	**Utwory obowiązujące w całości:** Utwory określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) Jan Kochanowski, Treny (jako cykl poetycki); 2) William Szekspir, Hamlet; **Utwory obowiązujące we fragmentach:** Utwory określone dla zakresu podstawowego, a ponadto: 1) Homer, Odyseja (fragmenty); 2) Dante Alighieri, Boska Komedia (fragmenty); **Utwory poetyckie:** Utwory określone dla zakresu podstawowego **oraz obowiązkowo (zgodnie z podstawą programową) zrealizowane przez nauczyciela lektury uzupełniające i konteksty.**

* Decyzją nauczyciela niektóre treści mogą zostać przeniesione do realizacji na innych poziomach edukacyjnych.

* Jeśli nauczyciel przeniósł realizację określonych treści z innego poziomu edukacyjnego do klasy pierwszej, uczeń jest zobowiązany do opanowania tego materiału.